

Jože Snoj

Bajanja o Bogu

Mihelač, Ljubljana 1993

Postkomunistične evropske države doživljajo v zadnjem času nekakšen revival javne ozne misli (Slovenija ni nikakršna izjema, to potrjujejo različni simpoziji o prej prepovedanih avtorjih), zato je normalno, da je vedno več avtorjev, ki sebe imenujejo krščanski, katoliški, ki torej za izvir svojih inspiracij deklarirajo fenomen religije. Jože Snoj je bil eden prvih, ki se je začel dejavno potegovati za tovrstno svobodo tako teoretično, omenim naj antološko (57.) in kasneje še samostojno (95.) Novo revijo, kot tudi konkretno: ena opaznejših publikacij je še, poleg omenjane knjižice, tudi zbirka esejev *Med besedo in bogom* (ocena še sledi). Snoj se namreč, ne glede na svojo zasebno vernost, deklarira tudi za religioznega avtorja, kar je, že kot sintagma, obvezujoča drža. Pomeni najbrž, da išče pesnik tolažbe za tegobe in odgovorov na dvome v dogmi na eni ter v širši kulturni tradiciji, ki jo ta bogata perspektiva prinaša s seboj, na drugi strani. Snoju sta krščanstvo oziroma katolicizem tista prizma, ki skozenjo uzira svojo resnico in ki ga posvečuje v skrivnost.

Naslov Snojevih parabol je spretno in ustrezno izbran, saj sproža bakanje z nekoliko arhaičnim prizvenom najraznovrstnejše konotacije – od zgodovinsko pripovednih do basensko izmišljajskih. Značilnost knjižice je mojstrska pomenska nedoločenoost in domišljajska igra z besedami. Snoj se namreč ves čas, bodisi tehno poetično bodisi motivno-tematsko, sprehaja na tanki črti med dvema nasprotjema: nikoli ne zapade v en modus dicendi, en izključujoči nazor, eno možnih razlag. Z občutkom jukstaponira in postavlja v odnos dve običajno nezdružljivi skrajnosti kot na primer dogmatski in avtorski govor, biblični in darvinistični svet, božjo vsemogočnost in omejenost ... to daje na skupni ravni vtis lahkotnosti, humorja in neprekinjenega poigravanja, kot se spodobi za bakanja. V knjižici je zapisanih devet bakanj, vsako sestavlja manjše poglavje, ki si sledijo po svetopisemskem zaporedju: Oče in sin, Svet iz besed, Kača, Adam, Eva, Kajn, Marija, Sveta noč, blažena noč in Jezus. Tako kot se namreč diahrono razvija tematika svetega pisma, si tudi bakanja v osnovnih potezah prisvajajo njegove ključne momente. Glede na to se mi je zdelo ustrezno razdeliti Snojeva bakanja v dva dela: v prvega, ki se zgleduje po stari, ter drugega (pri katerem

kakovost, originalnost naracije nekoliko popustita), ki se ozira po novi zavezi.

Prvi del se posveti predvsem diskusiji o navezi Bog-človek (za bajaranja neprekosljiva snov), glavno vprašanje pa se oblikuje okoli problema, kako Bog sebe vé in kako mi vemo Boga. Še najresnejšo definicijo poda Snoj na prehodu v drugi del (bajaranje o Mariji): *sem-ker-sem-kar-sem* (prim. Ex 3, 14), ki pa izzveni nekoliko v prazno. Njegov namen namreč ni ponujati visokoteoretične razlage (ta bi se morala slej ko prej uvrstiti med spodletele glede na vso tradicijo neuspešnih sholastičnih dokazov), temveč se humorno poenostavljeno lotiti najtršega oreha vsake religije, dogme. Zgoraj omenjena distanca se vzčara med resno temo ter njeno ležerno in duhovito obdelavo. Tako je bil za Snoja Bog *en sam velikanski negibni trebuh*, poln *vsemogočne vsenemočnosti*, bil je povsod, ker je bil vse. Bog je bil, ker je bil tako *srečno nesrečen*, zares *uBog* in tako se ga je, ker se, ti šment, jezik neprestano spreminja, prijelo ime Bog. Kot vsako samotno bitje si je tudi Bog zaželel družbe in iz želje se mu je koncipiral mali črvček, božji sin, ki mu je začel v trebuhu rasti. Oče je zanj že vedel, da ga bo sinko *videl ... in slišal in klical*: »*Oče moj, kateri si v nebesih!*« In ko je ura dozorela, se je zgodilo: *zagrmel je strašen bum in – trebuh je razneslo!* Še imena mu njegov božanski oče ni našel, že se nam je vtisnil v gene njegov prvi zlog: *člo-vek vek vek, vendar!* Genezo si je skorajda težko predstavljati manj v skladu z Izročilom in bolj podobno teoriji Velikega poka, a pri bajaranjih posledična eksaktnost upravičeno ustopa ljubkim nedoslednostim. Bog, ta *starček otroški*, je svojemu božanskemu sinu odstopil tudi nekaj sebe in mu naredil prostor: *In se mu je začel umikati in se mu odmikati in se kakor za kazen, ki si je ni zaslužil, a si jo je kljub temu sam odmerjal, sladko žalostiti.* Ta pogled na ekstrakcijo sveta iz Boga presenetljivo spominja na judovsko zoharsko-kabalistično tradicijo, ki zagovarja njegovo skrčenje. Da bi se namreč Bog sploh spoznal, se ovedel samega sebe, je moral prenehati biti vse- in povsodprisoten, moral je etablirati neko referenčno točko zunaj sebe, ki bi ga retrogradno priznala kot Boga. Zato naj bi se kontrahirala in iz svoje skrčene zunanosti oblikoval svet. Moment vzpostavitve svojega nasprotja z namenom priti do vednosti o samem sebi pa je spet neverjetno blizu heglovskemu oziroma dialektičnemu diskurzu – ali je Hegel poznal Kabalo, je pa že drugo vprašanje. In tako je nastal Svet iz besed, prim. Jan 1, 1–3, ki pa je imel veliko preveč naturalistične kavzalnosti, da bi bil čisto bibličen, na njem pa je zaživel prvi božji sin, ki si je, zaradi svoje neznosne iznajdljivosti, ime, *ko se je postavljajal: A dam kaj nase, a dam?*, iznašel sam.

Svet, po katerem je hodil Adam, je torej že naš pravi svet, ki mu vlada prva človekova učiteljica kača – glejte jo, pozitivistko pregnano! – in ki ga avtor zabavno očrta s kombinacijo religioznega in biološkega logosa (strogo vzeto: mešata se darvinistična ter dogmatska inferenca). Pomembno zanj je dejstvo, da je vse svoje bistvene značilnosti privzel že takrat – še danes nas namreč tarejo marsikatero posledice takratnih lumparij: domišljijo smo podedovali po Bogu, zaradi nje pa nas je zdaj strah (*Brez domišljije ne bi bilo strahu – saj kaj bi ga, ki je po sredi votel, okoli ga pa nič ni, lahko polnilo, če ne bi bilo njenih strašnih praznih izmišljotin.*), zaradi božjega črteče

ljubečega načrta še danes ne razlikujemo med *črtenjem in ljubljenjem*, že Adam je skusil, da *od samih jabolk dobi človek drisko*, že od takrat, n. b., *spiyo zajci z odprtimi očmi ...* Avtor tako spretno ekvilibrira na vrvi/brvi besed med basensko in zgodovinsko pripovedjo in to daje prvinskemu svetu prisrčen mik sproščenosti. To pa še ni vse: končno napoči čas za Sinu najljubšo igrāčo – hčer; tudi ona je bila na začetku, saj jo je prepreženo zeblo in mrzilo, zelo uboga, prava *rEva*.

Temu sledi drugi del (vsebuje zadnja tri poglavja), motivno povezan z novo zavezo. To je del, v katerem lahkotna distanca popusti, se nalezē didaktičnega tona in postane bolj apoteotična (najbrž zaradi pomena teh elementov, ki jih imajo za vso krščansko eksegezo). Tu beremo pasus o troedinem bogu (sicer glavnem teološkem problemu), ob njem pa Snojevo variacijo: (govori Bog) *Človek je vendar po moji podobi. Prvi Človek sem torej jaz sam, iz svoje nevidnosti v sebi izoblikovan – iz sebe odzrcaljen, ne ustvarjen*. Tega vozla, ki se mu je moč približati le spekulativno, se na enostaven način ne da razvezati, če pa že, je potem prikaz preveč simplificiran, zato izgubi svojo mnogoplastnost. Naj razložim, če se na primer troedinosti Boga posvečamo parcialno, zanemarjamo preostale komponente, brez katerih ga sploh ni, ali drugače, ker je, je lahko le na vse tri načine hkrati. Tako tudi pri Snoju prikaz funkcionira na singularni ravni, ko pa hoče elemente združiti, je navihano dobrodušnega tona bajaranj, to je razumljivo, hitro konec. Značilen pokazatelj tovrstne problematičnosti je, da takrat avtor pogosteje položi v usta svetih oseb molilne obrazce, citira dobesedno ali v predelani obliki verze svetih pesmi itd. Uporaba prefabriciranih modulov nekoliko zatemni sliko pesnika (pri Snoju le-ta, spominjajoč na angele, predstavlja medij med Bogom in smrtniki), ki se je dotlej res elegantno in z veliko občutka igral z idejami in besedami, čeprav je to razumljiva posledica abstraktnosti motiva. Kljub temu torej, da ne zadrži poprejšnje sproščenosti, barvitosti in razgibanosti, je drugi del prvemu zadovoljivo dopolnilo.

Bajaranja o Bogu torej za svojo simplistično fasado skrivajo globoke misli, ki jih še najbolj klasificirajo kot pripovedke za odrasle. Zaradi svoje sproščenosti bi jih lahko mirno postavil ob bok dosežkom Herderjevega narodnega genija, ki se je izkazal že ob zapisovanju enega največjih besedil sploh. Funkcionalno, kot bi rekel Propp, se najbrž uvrščajo v pravljice iz življenja, saj se ukvarjajo s tem, kar nas, ljudi, sociokulturno določa. Snojeve bajke so novi plašč za večne modrosti, ki si tukaj podajajo roko s svežim domišljjskim krojem ter jezikovno haute couture.

Krištof Jacek Kozak